

การบริหารจัดการที่ดินของเกษตรกรเพื่อแก้ไขปัญหา
การเผาทำลายและปัญหาการขาดแคลนที่ดินทำกิน
ในพื้นที่ตำบลดอยฮาง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย¹
Farmers' Land Management to Solve the
Burning and Shortage of Arable Land Problems
in the Area of Doi Hang Subdistrict,
Mueang District, Chiang Rai Province

ณัฐธิยา วัฒนศิริศาสตร์²

Natthiya Watthanasirisat

กรชนก สนิทวงศ์³

Kornchanok Sanitwong

¹ เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยศึกษาข้อมูลกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่จังหวัดเชียงราย
เสนอต่อสถาบันบริหารจัดการธนาคารที่ดิน (องค์การมหาชน)

² อาจารย์ประจำสาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

บทคัดย่อ

บทความเรื่องการบริหารจัดการที่ดินของเกษตรกรเพื่อแก้ไขปัญหาการเผาทำลายและปัญหาการขาดแคลนที่ดินทำกินในพื้นที่ตำบลดอยฮาง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มและสมาชิกผู้เข้าร่วมโครงการ 2) เพื่อศึกษาแผนการพัฒนา กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทั้งสองกลุ่ม 3) เพื่อวิเคราะห์หาแนวทางการพัฒนากลุ่มฯ เพื่อให้เป็นไปตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่ม/องค์กรชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและศาสตร์พระราชา หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยใช้แบบสัมภาษณ์และแนวคำถามเป็นเครื่องมือวิจัย ส่วนวิธีการเก็บข้อมูลใช้วิธีการเข้าพบสมาชิกกลุ่มและการจัดประชุมกลุ่มย่อย

เกษตรกรในพื้นที่ตำบลดอยฮางบางส่วนเข้าร่วมโครงการ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนศาสตร์พระราชาวัดพุทธอุทยานดอยอินทรีฯ เชียงราย ซึ่งมีเจ้าอาวาสวัดพุทธอุทยานดอยอินทรีฯเป็นผู้เริ่มจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจฯ ได้ชักชวนให้เกษตรกรที่ไม่มีที่ดินทำกินและเกษตรกรผู้ปลูกพืชเศรษฐกิจ และใช้วิธีเผาทำลายเพื่อปรับที่ดินในช่วงฤดูแล้งในทุกๆ ปีเข้าร่วมกลุ่มฯ ทางกลุ่มวิสาหกิจฯ ได้รับการช่วยเหลือจากสถาบันบริหารจัดการธนาคารที่ดิน (บจธ.) ผลการศึกษาพบว่า ข้อมูลพื้นฐานของสมาชิกกลุ่มแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มสมาชิกผู้ยากไร้ไม่มีที่ดินทำกินและกลุ่มสมาชิกที่มีที่ดินทำกินอื่นนอกเหนือจากที่ดินที่ได้รับการจัดสรร ส่วนแนวทางการพัฒนาของกลุ่มพบว่า ได้มีการวางแผนทางโดยกำหนดให้สมาชิกแต่ละคนปลูกพืช ผักในแปลงของตนเองโดยให้ค่านึงถึงรายได้เป็นรายวัน รายเดือนและรายปี ส่วนใหญ่ปลูกพืชตามที่กำหนดไว้แต่ยังไม่สามารถจำหน่ายได้อย่างสม่ำเสมอ แต่สมาชิกส่วนใหญ่ยังประสบปัญหาในด้านสภาพดินไม่เหมาะสมและขาดระบบสาธารณูปโภค การดำเนินงานของกลุ่มเป็นไปตามหลักปรัชญา

เศรษฐกิจพอเพียง โดยต้องการที่จะเพิ่มพื้นที่เพื่อเสริมสร้าง ความมั่นคงทางอาหารให้กับครอบครัวและชุมชน สังคม สมาชิกของกลุ่มได้รู้จักกับการเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย ประหยัดและรู้จักการพึ่งตนเองเป็นสำคัญ

คำสำคัญ: ไฟป่า จัดสรรที่ดิน เกษตรกร การจัดการที่ดิน สถาบันบริหารจัดการ
จัดการธนาคารที่ดิน (องค์กรมหาชน)

Abstract

Agricultural land management was studied to resolve issues with incinerating farmland and shortage of arable land in Doi Hang Subdistrict, Mueang District, Chiang Rai Province. Objectives included to study and analyze 1) basic group and project member data; 2) community enterprise group development plans; 3) group development to follow the sufficiency economy philosophy by using the community group or organization concept; community enterprise group and royal science; sufficiency economy philosophy; and sustainable development. Data was gathered by interviews and questionnaires in small group meetings.

Doi Hang Subdistrict farmers participated in the royal science community enterprise group project for Wat Phut, Doi Insee Park, Chiang Rai, initiated by the abbot of Wat Phut, Doi Insee Park. It persuaded landless and cash crop farmers who incinerate farmlands annually during dry season to join the group. The community enterprise is supported by the Land Bank Administration Institute (Public Organization). Results were that basic group member data was divided into two sections: impoverished without arable land and using arable land other than was allotted. Group development guidelines were set by requiring each member to grow vegetables in their own plots, taking into account daily, monthly, and yearly incomes. Most crops were grown as scheduled, but could not be sold regularly. Most members still faced problems with unsuitable soil conditions and lack of public utilities. Group operations followed the sufficiency economy philosophy

in seeking to increase areas for strengthening family and community food security, society, introducing group members to simple living and the significance of economical self-reliance.

Keywords: Forest fire, Land allocation, Farmer, Land management, Land Bank Administration Institute (Public Organization), Agriculture.

1. บทนำ

รายงานสรุปสถานการณ์ไฟป่าและหมอกควันจากข้อมูลดาวเทียมประจำปี 2563 ระบุผลวิเคราะห์พื้นที่เผาไหม้สะสมจากข้อมูลดาวเทียมระหว่างวันที่ 1 มกราคม ถึง 31 พฤษภาคม 2563 พบว่า 9 จังหวัดภาคเหนือมีพื้นที่เผาไหม้สะสมรวมทั้งสิ้น 8,615,470 ไร่ โดยพบมากที่สุดจังหวัดแม่ฮ่องสอน ตาก เชียงใหม่ ลำปาง น่าน ลำพูน เชียงราย แพร่ และพะเยา ตามลำดับ หากวิเคราะห์แยกตามการใช้ประโยชน์ที่ดิน ส่วนใหญ่มีการเผาไหม้ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ พื้นที่เกษตร พื้นที่เขต สปก. พื้นที่ชุมชนและอื่น ๆ และพื้นที่ริมทางหลวง 50 เมตร ตามลำดับ (สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ (องค์การมหาชน) (2563))

ในพื้นที่เทศบาลตำบลดอยฮาง จังหวัดเชียงรายเป็นพื้นที่เกษตรกรรมเชิงเดี่ยวแทบทั้งสิ้น ปลูกพืชพาณิชย์ ได้แก่ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ข้าว และถั่วเหลือง ภายหลังฤดูเก็บเกี่ยวได้มีการปรับพื้นที่สำหรับเตรียมการเพาะปลูกในฤดูต่อไป การปรับพื้นที่เกษตรใช้วิธีการเผาซากพืชเดิมในไร่ของตนจนกลายเป็นไฟป่า ไฟได้ลุกลามไปยังพื้นที่ใกล้เคียงอย่างต่อเนื่องและเข้าใกล้เขตวัดพุทธอุทยานและเหตุการณ์ลักษณะนี้ได้เกิดขึ้นหลายปีนับตั้งแต่ปี 2559 เป็นต้นมา ทางวัดพุทธอุทยานซึ่งเป็นผู้ได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงจากเหตุการณ์ไฟไหม้ป่าในทุก ๆ ปี ทำให้เจ้าอาวาส ลูกศิษย์วัด คณะศรัทธาและประชาชนในพื้นที่ตำบลดอยฮางเข้าร่วมปรึกษาหาทางออกร่วมกัน เจ้าอาวาสจึงได้มีแนวคิดและทางออกว่าควรจะปรับเปลี่ยนการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อลดปัญหาการเผา โดยเชิญชวนให้เกษตรกรในพื้นที่ตำบลดอยฮางทำเกษตรแบบผสมผสานโดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แต่พบปัญหาว่าเกษตรกรยังขาดแคลนที่ดินทำกิน ที่ดินที่เกษตรกรทำพืชไร่ในขณะนั้นบางรายเช่าที่ดิน บางรายเป็นหนี้แหล่งทุนต่าง ๆ จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้เจ้าอาวาสได้ริเริ่มโครงการ กลุ่มวิสาหกิจศาสตร์พระราชาวัดพุทธ-

อุทยานดอยอินทรีฯ เชียงราย เพื่อแก้ไขปัญหาไฟป่าที่รุกรามเข้าใกล้เขต วัดดอยอินทรีฯ และปัญหาการขาดแคลนที่ดินทำกินของประชาชนในตำบล ดอยฮาง (สัมภาษณ์พระอาจารย์ วิบูลย์ธัมมเทโช เมื่อวันที่ 13 มิถุนายน 2563)

ในสถานการณ์การขาดแคลนที่ดินทำกินของเกษตรกร ถึงแม้ว่า กรมพัฒนาที่ดินจะมีนโยบายในการลดความเหลื่อมล้ำการถือครองที่ดิน โดยจะจัดสรรที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยให้แก่ราษฎรที่ยากไร้และเกษตรกร ตามหลักการของคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ (รัฐบาลไทย, 4 สิงหาคม 2563) ก็ตามแต่ยังคงมีเกษตรกรจำนวนมากที่ยังคงไม่มีที่ดิน ทำกินหรือเข้าไม่ถึงทรัพยากรเหล่านี้ ในปัจจุบันมีหน่วยงานทั้งภาครัฐและ ภาคส่วนอื่นๆ ที่เข้ามามีส่วนในการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนที่ดินทำกิน ของเกษตรกร ดังเช่นสถาบันบริหารจัดการธนาคารที่ดิน (องค์การมหาชน) บทบาทสำคัญในการทำงานของสถาบันบริหารจัดการธนาคารที่ดิน (องค์การมหาชน) ในฐานะที่ให้ความช่วยเหลือกลุ่มเกษตรกร ผู้ยากไร้ที่ดิน ทำกินให้มีที่ดินทำกินและสามารถประกอบอาชีพทางการเกษตรได้อย่าง ยั่งยืนตามพันธกิจขององค์กร คือ การป้องกันการสูญเสียสิทธิ การกระจาย สิทธิการถือครองที่ดินและส่งเสริมให้เกิดการใช้ประโยชน์ในที่ดินอย่างเต็ม ศักยภาพ เพื่อสร้างความเป็นธรรม ลดความเหลื่อมล้ำในสังคม ที่ผ่านมา สถาบันบริหารจัดการที่ดิน (องค์การมหาชน) ได้ดำเนินการช่วยเหลือ เกษตรกรในหลายพื้นที่ทั่วประเทศ ในกรณีเกษตรกรตำบลดอยฮางก็เช่นกัน สถาบันบริหารจัดการที่ดินได้เข้ามาให้ความช่วยเหลือจากการรู้จักคุ้นเคย ด้วยกันเป็นคณะศรัทธาวัฑฒนอุทยานดอยอินทรีฯ จึงได้ทราบปัญหา ที่เกิดขึ้นของเกษตรกรจากเจ้าอาวาสและพระสงฆ์ คณะศรัทธาและ ประชาชนที่ได้พบเจอพูดคุยปัญหาร่วมกันในวันสำคัญทางศาสนาที่วัดได้มี กิจกรรมให้ญาติโยมได้เข้ามาร่วมกิจกรรม

ในพื้นที่จังหวัดเชียงราย สถาบันบริหารจัดการธนาคารที่ดิน (องค์การมหาชน) ได้มีการช่วยเหลือกลุ่มเกษตรกร ผู้ยากไร้ ไร้ที่ทำกินโดยการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อการประกอบอาชีพทางการเกษตรใน 2 กลุ่ม คือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเชียงรายอ่อนไอรักษ์ และ กลุ่มวิสาหกิจศาสตร์พระราชาวัดพุทธอุทยานดอยอินทรีเชียงราย ซึ่งทั้งสองกลุ่มมีบริบทและแนวทางการพัฒนาที่แตกต่างกันแต่สิ่งที่มีเหมือนกันคือ สมาชิกกลุ่มฯ มีความตระหนักถึงความมั่นคงของอาหาร และนำไปสู่การประกอบอาชีพทางการเกษตรอย่างยั่งยืน มีความต้องการที่จะสืบสานแนวพระบรมราโชบายในรัชกาลที่ 10 ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ในรัชกาลที่ 9 ดังนั้น จึงได้มีการรวมกลุ่มกันจัดตั้ง “กลุ่มวิสาหกิจชุมชน” อนึ่งสมาชิกกลุ่มฯ ของทั้งสองกลุ่ม ส่วนใหญ่ปัจจุบันประกอบอาชีพรับจ้าง ค่าขาย ซึ่งปัจจุบันค่อนข้างขาดความมั่นคง ดังนั้น สมาชิกกลุ่มฯ จึงมีความสนใจและต้องการที่จะปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตมาประกอบอาชีพทางการเกษตรเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารที่ปลอดภัยต่อสุขภาพและนำไปสู่การประกอบอาชีพที่ยั่งยืนแต่ขาดที่ดินเพื่อการประกอบอาชีพ

ในบทความนี้จะกล่าวถึงเฉพาะกรณีการบริหารจัดการที่ดินของกลุ่มวิสาหกิจศาสตร์พระราชาวัดพุทธอุทยานดอยอินทรีเชียงรายเท่านั้น ซึ่งริเริ่มจากวัดพุทธอุทยานดอยอินทรีเชียงรายและชุมชนที่อยู่โดยรอบวัด ได้แก่ ชุมชนในเขตตำบลดอยฮาง มีลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบเชิงเขาและเขตป่า ในช่วงฤดูแล้งในแต่ละปีจะมีภัยพิบัติคือไฟไหม้ป่า และลูกกลมไปยังเขตพื้นที่ของวัดพุทธอุทยานดอยอินทรีและพื้นที่ทำกินของชาวบ้าน จึงเป็นที่มาของการเริ่มต้นในการปรับเปลี่ยนการจัดการที่ดิน

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มและสมาชิกผู้เข้าร่วมโครงการ
- 2) เพื่อศึกษาแผนการพัฒนามูลุมวิสาหกิจชุมชนทั้งสองกลุ่ม
- 3) เพื่อวิเคราะห์หาแนวทางการพัฒนามูลุมฯ เพื่อให้เป็นไปตาม

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

3. การทบทวนแนวคิดและทฤษฎีและกรอบแนวคิด

สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้นำแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่ม/องค์กรชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและศาสตร์พระราชาลหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงรวมทั้งแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน มาเป็นแนวทางการศึกษาโดยมีรายละเอียดดังนี้

- 1) แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่ม/องค์กรชุมชน

แนวคิดในการจัดตั้งกลุ่ม/องค์กรชุมชนเกิดขึ้นจากพัฒนาการความต้องการในการอยู่รอดของมนุษย์นับตั้งแต่อดีตที่มนุษย์เกิดขึ้นมาบนโลก ความเป็นกลุ่มของมนุษย์ได้มีการพัฒนาระบบความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันมาโดยตลอด ในสังคมปัจจุบัน ถึงแม้ว่ามนุษย์จะเจริญขึ้นสามารถช่วยเหลือตนเองได้มากขึ้น มีเทคโนโลยีช่วยเหลืออำนวยความสะดวกสบายมากขึ้น แต่มนุษย์ก็ยังมีคามจำเป็นที่จะต้องพัฒนาดตนเองเพื่อความอยู่รอดในรูปแบบต่าง ๆ วิจารณ์ วิจารณ์การวรรณ (2549) โดยเฉพาะประเทศไทยซึ่งเป็นอีกประเทศหนึ่งที่ยังมีความเหลื่อมล้ำในด้านสิทธิและการดำรงอยู่ ดังนั้นการจัดตั้งกลุ่ม/องค์กรชุมชนจึงมีความสำคัญและจำเป็นต่อการพัฒนาซึ่งจะทำให้ประชากรของประเทศได้เข้าถึงสิทธิและมีความรู้ ความสามารถ มีการพัฒนาศักยภาพ ที่สำคัญคือ สามารถพึ่งตนเองได้ท่ามกลางกระแสการพัฒนาของโลก

2) แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชน เกิดขึ้นจากแนวคิดการพัฒนาต่อยอด การพัฒนากลุ่ม/องค์กรชุมชนเพื่อให้มีเสถียรภาพ มีประสิทธิภาพและเกิด การพัฒนาศักยภาพของสมาชิกกลุ่ม/องค์กรชุมชนอย่างแท้จริง วิสาหกิจ ชุมชน เปรียบเสมือนเครื่องมือ (Means) ผนวก เพ็ชรประเสริฐ และพิทยา ว่องกุล (2556) ที่นำไปสู่การพัฒนาสมาชิกกลุ่ม/องค์กร ให้อำนาจการช่วยเหลือ แบ่งปัน รู้จักความพอเพียงและก้าวเดินอย่างมั่นคง ดังนั้น จึงมีคำกล่าวที่ว่า วิสาหกิจชุมชนเปรียบเสมือนเศรษฐกิจฐานรากที่จะรองรับระบบเศรษฐกิจ ของประเทศให้มีความมั่นคงในยามที่เกิดวิกฤต อีกทั้งวิสาหกิจชุมชน จะส่งผลให้ชุมชนเกิดความมั่นคงทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม อย่างไรก็ตาม การจัดตั้งและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็ง มีปัจจัยหลากหลาย มากมายแต่ที่สำคัญ ได้แก่ ปัจจัยด้านผู้นำกลุ่มที่ควรต้องมีธรรมาภิบาล สมาชิกกลุ่มมีความรู้ ความเข้าใจ มีความเชื่อมั่นในระบบการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจ มีกฎ ระเบียบที่ทุกฝ่ายปฏิบัติร่วมกันไม่มีการยกเว้นรวมทั้งการจัดสร รผลประโยชน์ที่พึงได้รับอย่างเป็นธรรมและโปร่งใส ตรวจสอบได้

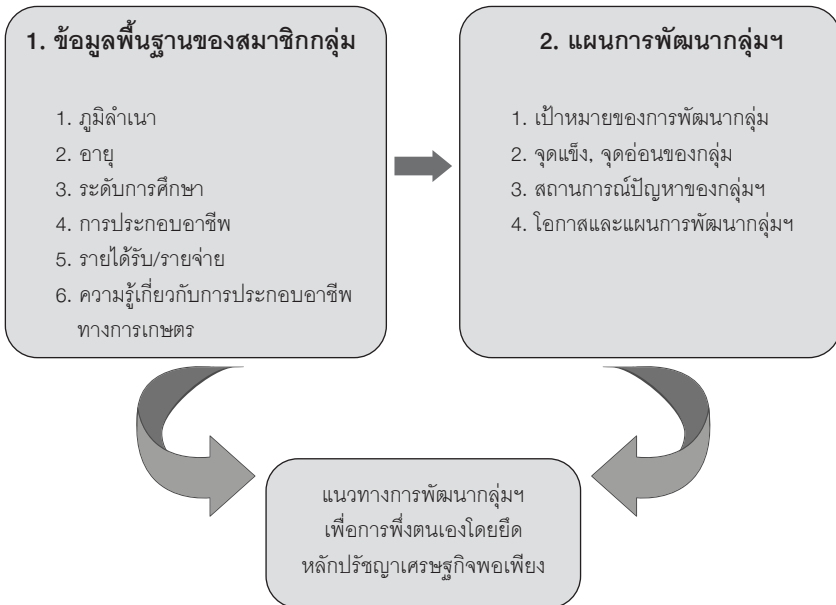
3) หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ สำนึกเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน (2561) ทั้งในการพัฒนา และบริหารประเทศรวมทั้งการพัฒนาด้านธุรกิจก็สามารถนำไปปรับประยุกต์ ใช้ได้เช่นกัน โดยผู้ที่นำแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับหรือประยุกต์ ใช้ควรจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจและพร้อมกับการปรับเปลี่ยนตนเอง เพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนในอนาคต

4) แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

การเปลี่ยนแปลงที่อยู่ภายใต้การกระทำใด ๆ อันอาจเกิดจากการวางแผน การกำหนดเป้าหมายเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ในด้านต่าง ๆ อาทิ สังคม/วัฒนธรรม การเมือง สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยี ซึ่งการพัฒนาดังกล่าว ต้องอยู่บนพื้นฐานของการใช้ทรัพยากรที่คงอยู่ร่วมกันทั้งมนุษย์และสรรพสัตว์ทั้งหลาย มีการช่วยเหลือ แบ่งปัน ดูแลซึ่งกันและกัน อันเป็นแนวทางที่จะทำให้มนุษย์และสรรพสัตว์ทั้งหลายในโลกสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติและมีความสุขตลอดไป พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2549)

กรอบแนวคิดการวิจัย

4. เปรียบวิธีวิจัย

ในการศึกษาผู้ศึกษาได้เลือกระเบียบวิธีวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยในเชิงปริมาณได้เก็บแบบสัมภาษณ์จำนวน 24 แปลง จากทั้งหมด 28 แปลง การสัมภาษณ์เชิงลึกและการประชุมกลุ่มย่อย โดยมีขั้นตอน/วิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

ลำดับ	รายละเอียด
1	การทบทวนเอกสาร วิธีการ : การทบทวนเอกสารจากแนวคิด ทฤษฎีและงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง นำมาเป็นกรอบแนวคิดเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติการในลำดับต่อไป
2	การสำรวจชุมชน การจัดทำแผนที่กายภาพ วิธีการ : การพบปะเยี่ยมเยียนอย่างไม่เป็นทางการ ร่วมกับการจัดทำแผนที่ทางกายภาพของพื้นที่ เพื่อนำมาวิเคราะห์และเกิดแนวทางการปฏิบัติการ
3	การพัฒนาเครื่องมือการวิจัย วิธีการ : ได้นำข้อมูลที่ได้รับจากการดำเนินการในขั้นที่ 1-2 นำมาประมวล เป็นแบบสัมภาษณ์และแนวคำถาม
4	การศึกษาข้อมูลพื้นฐานของสมาชิกกลุ่ม วิธีการ : การพบปะเยี่ยมเยียนอย่างไม่เป็นทางการกับสมาชิกกลุ่ม ร่วมกับการศึกษาแนวทางการพัฒนาแปลงรายครัวเรือน
5	การจัดทำเวทีการศึกษาและพัฒนาแผนแม่บทชุมชนของกลุ่ม วิธีการ : จัดทำเวที Focus Groups เพื่อการสรุปทบทวน ทบทวน ย้อนมองในกลุ่มผู้นำ/คณะกรรมการ ถึงที่มาของการจัดตั้งกลุ่ม การวางแผนพัฒนากลุ่ม การบริหารจัดการกลุ่ม จุดแข็ง-จุดอ่อน-โอกาส-ปัญหาอุปสรรคของกลุ่ม แผนการพัฒนากลุ่มในลำดับต่อไป
6	การจัดทำรายงานและสรุปผลการศึกษา วิธีการ : นำข้อมูลที่ได้รับจากการศึกษามารวบรวมและวิเคราะห์โดยใช้ ค่าสถิติร้อยละ (Percentage) เรียบเรียงตอบตามวัตถุประสงค์

5. ผลการศึกษา

ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มและสมาชิกผู้เข้าร่วมโครงการ

สำหรับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศาสตร์พระราชาวัดพุทธอุทยานดอยอินทรีฯ เชียงราย หรือโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง เกษตรทฤษฎีใหม่ (บ้านฟาร์ม) เป็นโครงการที่มีแนวคิดจากปัญหาไฟป่าและหมอกควันในภาคเหนือที่เกิดขึ้นในทุกๆ ปี โดยเฉพาะบริเวณดอยอินทรีฯ ซึ่งตั้งอยู่ใจกลางโดยมีหมู่บ้านเกษตรกรรมล้อมรอบและมักจะมีการเผาพืชไร่หลังฤดูการเก็บเกี่ยวในทุกปี อีกทั้งลักษณะภูมิประเทศของชุมชนมีอาณาเขตติดต่อกับป่าของดอยอินทรีฯ ในทุกด้าน

ในปี พ.ศ. 2554-2556 พระอาจารย์วิบูล ธัมมเตโช ซึ่งเป็นพระประจำที่วัดพุทธอุทยานดอยอินทรีฯ ได้ริเริ่มจัดทำโครงการพระสงฆ์ช่วยงานด้านป่าไม้เพื่อเป็นการเสริมสร้างเครือข่ายเกษตรกร ส่งเสริมการหยุดเผาในพื้นที่เกษตร รณรงค์ให้ชุมชนได้ร่วมกันฟื้นฟูป่าต้นน้ำลำธาร สร้างจิตสำนึกและการมีส่วนร่วมในการดูแลและรักษาป่าของคนในชุมชนรวมทั้งการระดมทรัพยากรต่างๆ ในการแก้ไขปัญหาไฟป่า โดยการดับไฟป่าและการทำแนวกันไฟ แต่พบว่าเป็นการแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุ จึงไม่สามารถแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นทั้งหมดได้อย่างแท้จริงและยั่งยืน ที่สำคัญยังคงพบการเผาป่าเพิ่มมากขึ้นในทุกๆ ปี

ต่อมาปี พ.ศ. 2560-2561 จึงได้ทำโครงการสร้างป่า สร้างรายได้ ตามพระราชดำริ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อฟื้นฟูป่าต้นน้ำลำธารที่ถูกทำลาย สร้างจิตสำนึกในการดูแลรักษาป่าให้คงความสมบูรณ์ และใช้ประโยชน์จากป่าเพื่อสร้างรายได้ได้อย่างเกื้อกูลกัน อันจะเป็นการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง โดยได้รับการสนับสนุนจากกรมป่าไม้มอบที่ดิน 900 ไร่ ในการดำเนินงาน ซึ่งโครงการแรกได้นำร่องทำให้เกิดการฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่า การจัดทำ

โรงเรียนกสิกรรมขึ้นในวัดพุทธอุทยานดอยอินทรีเพื่อเปิดสอนการทำเกษตรอย่างมีคุณธรรมให้กับเกษตรกรในพื้นที่ใกล้เคียงและผู้สนใจทั่วไป การทำฝายชะลอน้ำเพื่อสนับสนุนการฟื้นฟูสภาพป่าและการทำแนวกันไฟเพื่อป้องกันไฟป่าที่จะเกิดขึ้นในทุกปี รวมถึงการรักษาพันธุ์สัตว์ป่าโดยกำหนดให้พื้นที่ดอยอินทรีเป็นเขตพื้นที่ห้ามล่าสัตว์ป่า นอกจากนั้น ได้รณรงค์ให้ชาวบ้านปลูกกล้วยน้ำหว้าเพื่อเสริมสร้างรายได้และลดปัญหาการเผาทำลายป่าและจนสามารถพัฒนาให้กล้วยน้ำหว้าดอยอินทรีขึ้นระบบ GAP เป็นไม้เบิกนำและพืชเศรษฐกิจดอยอินทรี

ต่อมาในปี พ.ศ. 2561 จึงได้มีแนวคิดในการจัดทำโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง เกษตรทฤษฎีใหม่ (บ้านฟาร์ม)⁴ โดยประสานงานไปยังสถาบันบริหารจัดการธนาคารที่ดิน (องค์การมหาชน) และได้มีการเริ่มจัดทำโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง กสิกรรมธรรมชาติ ศาสตร์พระราชา (ดอยอินทรี) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมเศรษฐกิจให้คนมีรายได้ และเพื่อส่งเสริมสุขภาพให้ทุกคนปลูกกินเองโดยไม่ใช้สารเคมีที่เป็นพิษ ทำให้ทุกคนมีสุขภาพแข็งแรงอายุยืน

ในการดำเนินงานเริ่มจากการแจ้งประสงค์ซื้อขายที่ดินกับสถาบันบริหารจัดการธนาคารที่ดิน (องค์การมหาชน) โดยเช่าและผ่อนจ่ายโดยการทำหนังสือสัญญาขายที่ดิน จัดทำผังแปลง ทำแผนการผลิตสินค้าเกษตรตามทฤษฎีใหม่

⁴ คำว่า “บ้านฟาร์ม” มีแนวคิดมาจากโครงการในรัชกาลที่ 10 ที่เป็นหมู่บ้านในการทำเกษตรกรรมทางกลุ่มวิสาหกิจจึงนำชื่อ “บ้านฟาร์ม” มาใช้ในการตั้งชื่อโครงการเพื่อให้สอดคล้องกับการเป็นหมู่บ้านเกษตรกรรม (คำสัมภาษณ์นายชินรัตน์ สิ้นสิทธิพล, วันที่ 20 ตุลาคม 2563)

ตารางที่ 1 แผนปฏิบัติงานโครงการ

ลำดับ/กิจกรรม	วิธีดำเนินงาน	พื้นที่ดำเนินงาน	ระยะเวลา	ผู้รับผิดชอบ
1. ขอรับสนับสนุนที่ดิน	- แจก ประสงค์ ซื้อขายที่ดิน/บจธ. - ทำหนังสือขาย ที่ดิน	ต.ดอยฮาง อ.เมือง จ.เชียงราย	พ.ย. 62	กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ศาสตร์พระราชาวัด พุทธอุทยานดอย อินทรีย์เชียงราย (ก.ศ.ว.)
2. จัดทำผังแปลง โครงการ	- ประสานงานหน่วย งานให้ข้อมูลที่ดิน		ธ.ค. 62	
3. ประชุมคณะ- กรรมการบริหาร	- ลงทะเบียนประชุม ออนไลน์ - ลงมติ	ที่ทำการ ก.ศ.ว.	เม.ย. 63	คณกรรมการ บริหาร
4. ทำแผนการผลิต สินค้าเกษตรตาม ทฤษฎีใหม่	ตามรายละเอียดใน ตารางผลผลิตแต่ละ แปลง		เม.ย. 63	กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ศาสตร์พระราชาวัด พุทธอุทยานดอย อินทรีย์เชียงราย (ก.ศ.ว.)
5. จัดทำโครงสร้าง พื้นฐานปรับ พื้นที่ฯ	- สมาชิกคัดเลือก ผู้รับเหมา - ทำ สัญญา / ดำเนินการ	ต.ดอยฮาง อ.เมือง จ.เชียงราย	เม.ย. – พ.ค. 63	
6. จัดทำจุดแปรรูป/ โรงบรรจุGMP/ ตลาดมาตรฐาน	- สมาชิกคัดเลือก ผู้รับเหมา - ทำ สัญญา / ดำเนินการ		พ.ค. – ก.ค. 63	

การจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศาสตร์พระราชา

ต่อมาได้จัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศาสตร์พระราชา วัดพุทธบาท ดอยอินทรีย์ ตำบลดอยฮาง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย โดยได้ทำการจดทะเบียนจัดตั้งกลุ่มฯ ในวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2562 ต่อสำนักงานเกษตรอำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย กลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อมให้ผู้เข้าร่วมโครงการมีรายได้ระยะต้น ระยะกลางและระยะยาว โดยอยู่กันอย่างเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีเมตตา มีความสามัคคี มีสุขภาพแข็งแรง มีอายุยืนนาน ช่วยกันสร้างสังคมให้ร่มเย็นเป็นสุขเป็นชุมชนต้นแบบ โดยได้รับการสนับสนุนจากสถาบันบริหารจัดการที่ดิน (บจธ.) ในการซื้อที่ดิน จำนวน 38 ไร่ ในระยะที่ 1 โดยมีกลุ่มเป้าหมาย เป็นสมาชิกที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นที่อยู่บริเวณหมู่บ้านใกล้ดอยอินทรีย์ที่ไม่มีที่ดินทำกิน ซึ่งมีสาเหตุจากการถูกยึดที่ดิน หรือสาเหตุอื่นและเป็นผู้ที่มีจิตอาสา มีอุดมการณ์ โดยในเบื้องต้นได้มีกระบวนการรับสมัครสมาชิกด้วยการทำประชาคม ซึ่งขณะนั้นมีผู้สมัคร จำนวน 35 คน คัดเลือกเหลือเพียง 28 คน⁵ มีการจัดสรรเป็นรายแปลงๆ ละ 1 ไร่ และในระยะที่ 2 จำนวน 32 ราย⁶ อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันได้มีการปรับชื่อโครงการเป็น โครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงเกษตรทฤษฎีใหม่ (บ้านฟาร์ม) และได้เข้ามาอยู่ภายใต้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ โดยมีข้อกำหนด/กฎ ระเบียบของกลุ่มดังนี้

1. ต้องเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนและร่วมหุ้นอย่างน้อย 2 หุ้น คือ 100 บาท ไม่เกินคนละ 200 หุ้น

2. ต้องทำตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงบันได 9 ขั้น คือ พอกิน, พอใช้, พออยู่, พอร่มเย็น, ทำบุญ, ให้ทาน, รวมกลุ่มแปรรูป, ขาย,

⁵ จากการสัมภาษณ์พระอาจารย์บุญลย์ ธมมเตโช ที่ปรึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชนศาสตร์พระราชา. วัดพุทธดอยอินทรีย์. วันที่ 23 ตุลาคม 2563.

⁶ กฎระเบียบของผู้สมัครเข้าร่วมโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มวิสาหกิจชุมชนศาสตร์พระราชาวัดพุทธอุทยาน (ดอยอินทรีย์) ต.ดอยฮาง อ.เมือง จ.เชียงราย.

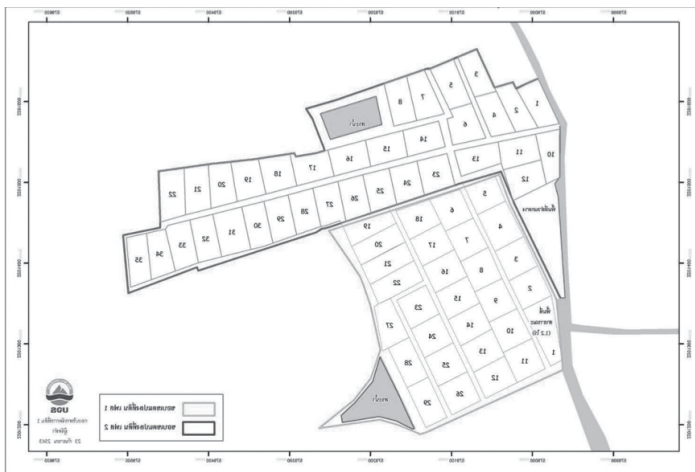
เครือข่ายแผ่ขยาย

3. ต้องรักษาศีล 5 มีความกตัญญูต่อพ่อแม่ ผู้มีพระคุณ
4. เมื่อได้พื้นที่ทำกินแล้วห้ามขาย ต้องเป็นมรดกให้ทายาท หรือญาติ พี่น้อง จะต้องทำตามมติของกลุ่มวิสาหกิจฯ และกฎเกณฑ์ที่วางเอาไว้
5. ต้องมาทำจริง และมาอาศัยอยู่จริงไม่ปล่อยพื้นที่ให้รกร้างว่างเปล่า
6. ต้องมาประชุมและร่วมกันพัฒนาหมู่บ้านเดือนละ 1 ครั้ง ตามกำหนดนัดหมายห้ามขาดโดยไม่มีเหตุผลอันควร
7. ต้องมาอบรมหลักสูตรกลไกกรรมธรรมชาติ หลักสูตร 4 คิน 5 วัน
8. ใน 1 ปี มีการตรวจประเมินผล 1 ครั้ง โดยคณะกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ถ้าใครไม่ทำตามระเบียบข้อบังคับของวิสาหกิจชุมชนฯ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ จะขอพื้นที่คืน และจ่ายค่าชดเชยให้ตามที่ได้ผ่อนไป โดยห้ามเรียกร้องเกินความเป็นจริงและหาคนที่ตั้งใจจริงมาทำแทน
9. การต่อเติมบ้านต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการบริหารกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ
10. กรณีเมื่อมาอยู่ในโครงการแล้ว ทำลายความเสียหายให้กับโครงการ เช่น ตัดไม้ตายกับต้นไม้ในบ้านและของที่อยู่ในโครงการทั้งหมด ต้องชดเชยค่าเสียหายให้ตามความเป็นจริง

แผนการพัฒนาพื้นที่แปลงเกษตรตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงฯ

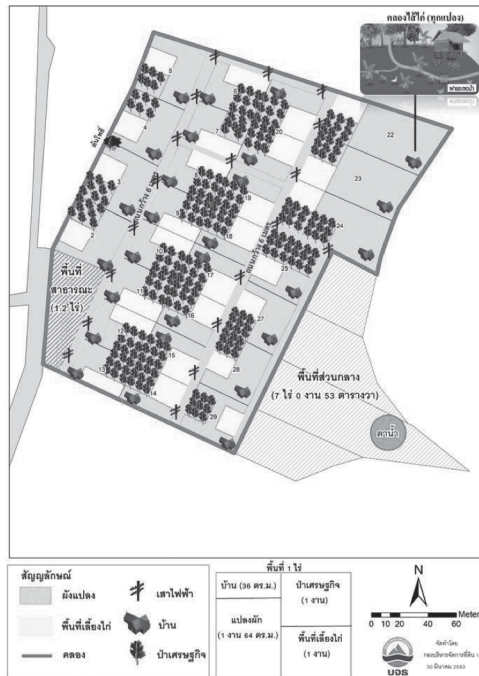
ภายหลังกลุ่มได้ดำเนินการจัดซื้อที่ดิน จำนวน 38 ไร่ และมีการจัดสรรพื้นที่เป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 เป็นมีพื้นที่ส่วนกลาง เช่น พื้นที่ประกอบกิจกรรมส่วนกลาง เส้นทางคมนาคมภายในโครงการ บ่อน้ำใช้ส่วนกลาง และส่วนที่ 2 ได้ทำการจัดแบ่งเป็นแปลง ๆ ละ 1 ไร่ มีทั้งหมด 28 แปลง มีสมาชิกที่ขอรับสิทธิ์จำนวน 28 ราย โดยได้มีการจัดทำผังเพื่อ

ภาพประกอบที่ 1
แผนผังที่ดินของโครงการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศาสตร์พระราชา
(ระยะที่ 1 กรอบสีเขียว, ระยะที่ 2 กรอบสีม่วง)

นอกจากนั้น กลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ ได้วางแผนการใช้ที่ดินและการผลิตสินค้าของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศาสตร์พระราชา วัดพุทธอุทยาน ดอยอินทรีย์เชียงราย ดังภาพที่ 2 และตารางที่ 2

ภาพประกอบที่ 2
แผนผังแสดงแปลงการใช้ที่ดิน
กลุ่มวิสาหกิจชุมชนศาสตร์พระราชา
วัดพุทธอุทยานดอยอินทรีเชียงใหม่

ที่มา: สถาบันบริหารจัดการธนาคารที่ดิน (2563)

ตารางที่ 2 การวางแผนการผลิตสินค้าเกษตรในพื้นที่ 1 ไร่ (1,600 ตารางเมตร) ต่อสมาชิก 1

ลำดับ ที่	กิจกรรม/ กิจกรรม ย่อย	วิธี ดำเนิน งาน	พื้นที่ ดำเนิน งาน	ระยะ เวลา รายได้/ ปี	ผู้ ดำเนิน งาน	หน่วยงาน รับผิดชอบ
1	กิจกรรมเกษตร ผสมผสาน 1.1 กิจกรรมย่อย ปลูกพืชผัก 28 คน - ตัวอย่างกุยช่าย ครบวงจร	ส่วนแรกใช้ทุกวัน ทุกปี 1. ผลิตตามแผน ต้องการตลาด 2. แปรรูปขนม กุยช่าย 3. ตลาดอาหาร สุขภาพและตลาด ส่งถึงที่	30 % 180 ตร.ม.	5-7 ครั้ง	สมาชิก	กลุ่มวิสาหกิจ ชุมชนศาสตร์ พระ รา ชา วัดพุทธอุทยาน ดอยอินทรีย์ (ก.ศ.ว.)
	1.2 กิจกรรมย่อย ปลูกไม้ผล 28 คน - ตัวอย่างฝรั่ง กิมจูครบวงจร	1. ผลิตตามแผน ต้องการตลาด 2. แปรรูป 3. ตลาดอาหาร สุขภาพและตลาด ส่งถึงที่	380 ตร.ม.	3-4 ครั้ง		
	1.3 กิจกรรมย่อย รายได้เลี้ยง - ไก่ไข่	1. ผลิตตามแผน ต้องการตลาด 2. แปรรูป 3. ตลาดอาหาร สุขภาพและตลาด ส่งถึงที่	120 ตร.ม.			

ลำดับ ที่	กิจกรรม/ กิจกรรม ย่อย	วิธี ดำเนิน งาน	พื้นที่ ดำเนิน งาน	ระยะ เวลา รายได้/ ปี	ผู้ ดำเนิน งาน	หน่วยงาน รับผิดชอบ
2	กิจกรรมเพิ่ม ป่าสิ่งแวดล้อม 2.1 กิจกรรมย่อย ปลูกป่าเศรษฐกิจ - ตัวอย่างไม้ยางนา พยูง สัก มะค่าโมง ประดู่ ตะเคียนทอง ชิงชัน ไม้ไซค และ ไผ่ชางหม่น	ส่วนสอง รายได้ ยกหนี้ 1. ขอรับสนับสนุน /เพาะเอง 2. ดูแลรักษา 3. ตลาด	30% 380 ตร.ม.	10-15 ปี/ครั้ง		
3	กิจกรรมที่อยู่ อาศัยและอื่นๆ	ส่วนที่สาม ผา สุข	10 %	ตาม สัญญา	สมาชิก	ก.ศ.ว.
	- จุดพักผลผลิต - ที่จอดรถ - ที่นอน - จุดเก็บอุปกรณ์	1. หาข้อมูล ออกแบบ 2. ขอรับการ สนับสนุน/สร้างเอง	160 ตร.ม.	เช่าซื้อ ที่ดิน		
4	กิจกรรมขุดบ่อ น้ำดื่ม	ส่วนที่สี่ เพิ่ม พลังงาน	30 %	ตาม สัญญา		
	- บ่อน้ำลึก 5-6 เมตร 1 บ่อ - จัดระบบน้ำ เพื่อการเกษตร	1. หาข้อมูล ออกแบบ 2. ขอรับการ สนับสนุน/สร้างเอง	380 ตร.ม.	เช่าซื้อ ที่ดิน		

ที่มา: กลุ่มวิสาหกิจชุมชนศาสตร์พระราชา วัดพุทธบาทดอยอินทรีย์, มปป.

ด้านความต้องการพัฒนาแปลง องค์ความรู้ที่จะสนับสนุน การประกอบอาชีพทางการเกษตร สถานการณ์ปัญหาและความต้องการ ของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ

จากการศึกษาถึงความต้องการพัฒนาหลังการจัดสรรแปลงของ
สมาชิก จำนวน 24 ราย (จากการเก็บข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์สมาชิกเจ้าของ
แปลงจำนวน 24 แปลง จากทั้งหมด 28 แปลง) ผลการศึกษาในด้านการเข้าไป
อยู่อาศัยในแปลงภายหลังการจัดแบ่งแปลงพบว่า สมาชิกส่วนใหญ่ยังไม่พร้อม
ที่จะเข้าไปอยู่ประจำ ส่วนใหญ่ ไป-กลับ มีจำนวน 20 ราย คิดเป็นร้อยละ
83.33 ในขณะที่มีผู้ที่ต้องการอยู่ประจำมีจำนวนเพียง 4 ราย คิดเป็นร้อยละ
16.66 สาเหตุส่วนหนึ่งที่ทำให้สมาชิกส่วนใหญ่ไม่มีความประสงค์ที่จะเข้าไป
อยู่อาศัยในแปลงเป็นประจำเนื่องจากมีบ้านที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่งอยู่แล้ว
และบางส่วนเกิดจากปัญหาในด้านระบบสาธารณูปโภคสาธารณูปการที่
ยังไม่สมบูรณ์ อีกทั้งมีระดับรายได้ที่ไม่เอื้อต่อการสร้างบ้านใหม่ นอกเหนือ
จากนั้นพื้นที่โครงการยังอยู่ห่างจากสถานที่ทำงานของสมาชิกทำให้เกิด
ความยากลำบากในการประกอบอาชีพหลัก ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงทำให้
สมาชิกส่วนใหญ่ยังไม่พร้อมที่จะเข้าไปอยู่ประจำ

ในด้านการมีองค์ความรู้เพื่อการพัฒนาแปลงเกษตรของสมาชิก
จากการศึกษาพบว่า สมาชิกส่วนใหญ่มีความรู้ในด้านการพัฒนาสภาพดิน
การบำรุงดิน การปลูกพืช การจัดการแหล่งน้ำและการออกแบบพื้นที่อย่าง
มีประสิทธิภาพ มีจำนวนประมาณ 20-22 ราย มีเพียง 2-4 ราย ที่ไม่มีองค์
ความรู้ในเรื่องตามที่กล่าวมา

ส่วนในด้านสถานการณ์ปัญหาการพัฒนาที่ดิน พบว่า สมาชิก
ส่วนใหญ่มีปัญหาในด้านการพัฒนาที่ดินโดยเฉพาะในด้านระบบไฟฟ้าและ
ระบบสาธารณูปโภคอื่นๆ ที่สมาชิกส่วนใหญ่เห็นว่า สาเหตุเกิดจาก
การพิจารณาจัดส่งงบประมาณสนับสนุนจากสถาบันบริหารจัดการธนาคาร

ที่ดิน (บจธ.) มีความล่าช้าไม่ทันเหตุการณ์และส่งผลให้สมาชิกไม่สามารถพัฒนาแปลงได้อย่างเต็มที่มากนัก หรือกรณีผู้ที่เข้ามาอยู่อาศัยตามนโยบายของกลุ่มฯ ก็ยังไม่สามารถเข้ามาอยู่ได้ เนื่องจากยังขาดระบบสาธารณูปโภคสาธารณูปการดังกล่าว ดังนั้น สมาชิกส่วนใหญ่จึงมีความต้องการให้เร่งรัดในด้านการพัฒนาระบบไฟฟ้าในเบื้องต้นดังกล่าว

ดังได้กล่าวในข้างต้นถึงความต้องการพัฒนาแปลงของสมาชิกส่วนใหญ่ในเบื้องต้นพบว่า ส่วนใหญ่มีความต้องการพัฒนาแปลงโดยไม่อยู่ประจำ (ไป-กลับ) ส่วนหนึ่งสาเหตุเนื่องจากในปัจจุบันระบบสาธารณูปโภคสาธารณูปการยังไม่สมบูรณ์ ทำให้มีความยากลำบากต่อการอยู่อาศัย อีกทั้งสมาชิกส่วนใหญ่มีที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่งอยู่แล้ว รวมทั้งในการจัดสร้างที่พักอาศัยจะต้องใช้งบประมาณของตนเองซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่มีระดับรายได้ต่ำกว่า 15,000 บาท/เดือน ซึ่งอาจจะเป็นอุปสรรคสำคัญในการสร้างที่พักในแปลง ถึงแม้ว่าในข้อกำหนดของกฎ ระเบียบของผู้สมัครเข้าร่วมโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มวิสาหกิจชุมชนศาสตร์พระราชา วัดพุทธอุทยาน (ดอยอินทรี) ข้อ 5 กำหนดไว้ว่า “ต้องมาทำจริง มาอยู่อาศัยจริง ไม่ปล่อยพื้นที่ให้รกร้าง” และจากการสังเกตในพื้นที่พบว่า ในจำนวนสมาชิก 4-5 ราย ถึงแม้ว่าจะมีการสร้างบ้านพักในพื้นที่จริงแต่ทั้งหมดก็ยังเป็นเพียงการสร้างบ้านพักชั่วคราวที่ไม่สามารถอยู่อาศัยจริงได้ ยังเป็นการไป-กลับเช่นกัน

จุดเด่นของโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงแห่งนี้ คือ สมาชิกของกลุ่มส่วนใหญ่เป็นผู้มีประสบการณ์และองค์ความรู้ที่จะสนับสนุนในด้านการประกอบอาชีพทางการเกษตรพอสมควรทั้งในด้านการจัดการดิน การบำรุงดิน การจัดการน้ำฯ มีเพียง 4-5 รายที่ไม่มีประสบการณ์และไม่มีความรู้ด้านการเกษตรมาก่อนเลย ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า สมาชิกของกลุ่มฯ จะเป็นพลังขับเคลื่อนการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มได้เป็นอย่างดีถึงแม้ว่า

ส่วนใหญ่จะมีองค์ความรู้ด้านการปลูกพืชเชิงเดี่ยวและเกษตรเคมีมาแล้วก็ตามแต่ก็ถือว่า มีประสบการณ์ในการประกอบอาชีพทางการเกษตรพอสมควร

ในด้านสถานการณ์ปัญหาการพัฒนาแปลง พบว่า สถานการณ์ปัญหาหลักคือ ระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการซึ่งอาจกล่าวได้ว่า เป็นปัญหาหลักทั้งในส่วนของสมาชิกที่ไม่ได้รับการสนับสนุนระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการเท่าที่ควรจะได้รับ และเป็นปัญหาหลักของคณะทำงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศาสตร์พระราชา เนื่องจากทางโครงการได้ดำเนินการขอกู้เงินเพื่อพัฒนาระบบสาธารณูปโภคสาธารณูปการ เป็นเงินจำนวน 5 ล้านบาท (บจธ. ได้จัดสรรงบประมาณให้กู้ยืมโครงการ/กลุ่มวิสาหกิจฯ ละไม่เกิน 5 ล้านบาท) และได้มีการอนุมัติในเบื้องต้นแล้วจำนวนหนึ่ง แต่ทางโครงการได้นำงบประมาณในส่วนดังกล่าวไปพัฒนาร่วมพื้นที่ใน ระยะที่ 2 ซึ่งมีแนวโน้มว่า งบประมาณในการดำเนินการเพื่อพัฒนาระบบ สาธารณูปโภคสาธารณูปการให้เต็มรูปแบบทั้ง 2 แปลงอาจจะไม่เพียงพอ ในที่สุด ซึ่งก็จะเป็นปัญหาหลักให้คณะกรรมการกลุ่มฯ จะได้พิจารณา เพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหาเพื่อให้สมาชิกได้รับการดูแลระบบ สาธารณูปโภคสาธารณูปการอย่างทั่วถึงในลำดับต่อไป

นอกจากนั้น สมาชิกบางรายในกลุ่มที่ 2 ได้มีการสะท้อน สถานการณ์ปัญหาการพัฒนาแปลงเกษตรของกลุ่มฯ โดยกล่าวว่า “สำหรับโครงการนี้ ที่เข้ามาในระยะแรกเนื่องจากเข้าใจว่า ทางสถาบัน บริหารจัดการธนาคารที่ดิน (บจธ) จะมาสร้างบ้านให้นอกจาก การซื้อที่ดิน แต่กลายเป็นว่า ปัจจุบันต้องหาเงินมาสร้างที่พักเอง ปัจจุบัน เฉพาะพัฒนาแปลงเกษตรโดยส่วนตัวก็จ่ายไปเยอะพอสมควร” นอกจากนี้ ยังได้สะท้อนปัญหาในด้านแหล่งน้ำใช้เพื่อการเกษตรเป็นปัจจัยสำคัญ ว่า “ที่ผ่านมามพยายามขุดบ่อในแปลง ทำคลองไส้ไก่ ทำหลุมขมขมครก

อีกทั้งคณะทำงานของกลุ่มฯ ได้มีการจัดทำแท่งค้ำน้ำและมีการจัดส่งน้ำมาให้ใช้เพื่อแก้ไขปัญหาแต่ก็ยังมีปัญหาเนื่องจากสภาพความแห้งแล้งทำให้คลองไส้ไก่ไม่มีน้ำ หลุมขมครกน้ำเริ่มแห้งขอด และน้ำที่ส่งมาลงแท่งค้ำไม่เพียงพอต่อการประกอบอาชีพทางการเกษตร (แท่งค้ำมีขนาดเล็ก) อีกทั้งสภาพดินก็ไม่เอื้อในการเพาะปลูก เพราะเป็นดินเหนียว ปัจจุบันต้องใช้วิธีซื้อดินจากภายนอกมาพัฒนาแปลงของตนเอง

แผนการพัฒนาแปลงของสมาชิกกลุ่มฯ หลังจากเริ่มโครงการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ

ภายหลังที่ได้รับการสนับสนุนพื้นที่ทำการเกษตรจากสถาบันบริหารจัดการธนาคารที่ดิน (องค์การมหาชน) หรือ บจธ. แล้วได้จัดสรรพื้นที่แปลงสำหรับการทำเกษตรโดยสมาชิกทุกคน (จำนวน 28 คน ในระยะที่ 1) ได้รับการจัดสรรพื้นที่คนละ 1 ไร่ โดยสมาชิกกลุ่มฯ ได้จัดทำแผนการผลิตในแต่ละแปลง ในเบื้องต้นทางกลุ่มวิสาหกิจฯ ได้มีข้อกำหนดให้สมาชิกที่ทำกรเพาะปลูกพืชในแต่ละแปลง ต้องปลูกพืชไม่ซ้ำกันเพื่อให้มีผลผลิตและผลิตภัณฑ์ที่มีความหลากหลาย ดังนั้นสมาชิกของกลุ่มฯ จึงได้มีการจัดทำแผนการพัฒนาแปลงของตนเองดังนี้

จากการศึกษาพบว่า ได้มีการกำหนดให้สมาชิกทุกแปลงเร่งการพัฒนาแปลงของตนเองภายหลังจากการได้รับสิทธิ์ โดยมีกฎ ระเบียบของกลุ่มฯ เป็นแนวปฏิบัติ และกำลังสำคัญของกลุ่มวิสาหกิจฯ คือ ประธานกลุ่มและที่ปรึกษาของกลุ่มฯ ที่ได้ร่วมกันเพาะเมล็ดพันธุ์พืชผักทั้งไม้ยืนต้น และพืชผักสวนครัว พืชเศรษฐกิจเช่น โกโก้หรือไม้อื่น ๆ ไร่และนำมาแจกจ่ายให้กับสมาชิกแต่ละแปลง ทำให้สมาชิกลดค่าใช้จ่ายในการพัฒนาแปลงของตนเองได้เป็นอย่างมาก

ปัจจุบันการดำเนินการตามแผนดังกล่าวยังไม่เกิดผลเท่าที่ควร เนื่องจากปัจจัยในหลายประการ เช่น ในด้านการประกอบอาชีพของสมาชิก

ที่ทำให้ไม่สามารถเข้ามาดูแลแปลงได้ทุกวันตามข้อกำหนด รวมทั้งใน
ด้านระบบสาธารณูปโภคสาธารณูปการที่ยังไม่สมบูรณ์ อีกทั้งข้อจำกัด
ในด้านงบประมาณ เงินทุนเพื่อการพัฒนาแปลงเนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่
ยังเป็นกลุ่มที่ประกอบอาชีพค้าขาย/รับจ้าง มีรายได้รับต่อเดือนต่ำกว่า
15,000 บาท ประกอบกับสถานการณ์ในปัจจุบันด้านเศรษฐกิจที่ทำอาจจะ
ส่งผลต่อรายได้ของสมาชิกในหลายราย

นอกจากนั้น ข้อสังเกตจะพบว่าทุกแปลงกำหนดให้ปลูกกล้วยน้ำว้า
ซึ่งถือเป็นผลผลิตหลักที่มีชื่อของกลุ่มอยู่ก่อนหน้านี้และมีการวางแผนใน
ด้านการแปรรูปและเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ได้ในอนาคต แต่อย่างไรก็ตามจาก
การสังเกตพบว่า แปลงที่มีการปลูกกล้วยจะมีเพียงบางแปลงเท่านั้น⁷

หลังจากนั้นจึงได้มีการรณรงค์ให้ประชาชนที่อยู่รอบบริเวณ
ดอยอินทรีฯ และใกล้เคียงที่ป่าไม้เริ่มปลูกกล้วยน้ำว้าเพื่อนำร่อง บริโภค
ในครอบครัว ขายสด และแปรรูป อีกทั้งยังได้สร้างตลาดขายกล้วยและ
ได้รับรองแหล่งผลิตกล้วยน้ำว้า GAP หรือการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี
สำหรับกล้วยน้ำว้า รหัสรับรอง กษ 03-9001-36464028102 จากนั้นกรม
ป่าไม้ก็เข้ามาสนับสนุน โครงการสร้างป่าสร้างอาชีพและมีโครงการอื่น ๆ
ต่อมาในภายหลังอีกด้วย

แนวทางการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนศาสตร์พระราชา

ในด้านแนวทางการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนศาสตร์พระราชา
ในการจัดประชุมกลุ่มย่อยได้มีการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาตนเองของ
กลุ่มฯ⁸ โดยใช้กระบวนการ SWOT Analysis ทำให้พบว่า ในด้านจุดแข็ง

⁷ โครงการปลูกกล้วยน้ำว้า GAP คือ ไม้เบิกนำและพืชเศรษฐกิจดอยอินทรีฯ ในปี 2560
พระอาจารย์วิบูลย์ ไชยคำแนะนำจากคุณชินรัตน์ สนิททิพย์ ผู้อำนวยการศูนย์ส่งเสริม
และพัฒนาอาชีพการเกษตร จังหวัดเชียงราย ในขณะนั้น เพื่อหาแนวทางให้ชาวบ้านใน
พื้นที่มีรายได้หยุดการเผาป่า

⁸ สำหรับผู้เข้าร่วมการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาตนเอง ได้แก่ สมาชิกกลุ่มทุกแปลง
ที่ปรึกษาโครงการ และคณะผู้วิจัย

(Strengths: S) ของกลุ่ม มีปัจจัยสำคัญ ได้แก่ การมีผู้นำที่เข้มแข็ง เนื่องจากกลุ่มวิสาหกิจฯ ได้มีพระอาจารย์วิบูลย์ ธรรมเตโช และนายจิณรัตน์ สนิลทิทธิพล ประธานกลุ่ม) เป็นผู้ริเริ่มจัดทำโครงการฯ ซึ่งเป็นผู้ที่มีความมุ่งมั่น ในการที่จะพัฒนาพื้นที่ให้เกิดประโยชน์ต่อการเสริมสร้างความมั่นคง ทางอาหารปลอดภัย โดยเฉพาะพระอาจารย์วิบูลย์ ธรรมเตโช ซึ่งเป็นผู้นำสงฆ์ ที่มีวัตรปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ มีบารมี สามารถให้คำแนะนำและประสานงาน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้อย่างเหมาะสม และประธานกลุ่ม ยังเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถในการเกษตร ซึ่งสามารถเป็นต้นแบบให้กับสมาชิกของ กลุ่มได้เป็นอย่างดี

อีกทั้งในกลุ่มสมาชิกเองก็เป็นผู้ที่มีความสามารถในการพึ่งตนเอง ได้และความเข้มแข็ง เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ ในด้านการเกษตรมาพอสมควร ทั้งจากประสบการณ์ในการประกอบอาชีพ ส่วนตัวและจากการเข้ารับการฝึกอบรมในเบื้องต้นจากโครงการฯ ทำให้ สมาชิกส่วนใหญ่มีความสามารถในการพึ่งตนเองได้ในการประกอบอาชีพ ทางการเกษตร ทำให้สามารถพัฒนาแปลงได้เป็นอย่างดี และจากสภาวะ วิกฤตเศรษฐกิจและการเกิดโรคระบาดโควิด-19 ที่ผ่านมามีพบว่า สมาชิกกลุ่มฯ มีความมั่นคงทางอาหาร รวมถึงมีการช่วยเหลือ แบ่งปันซึ่งถือว่า เป็นลักษณะ ของชุมชนที่มีความเข้มแข็ง รวมทั้งมีการปลูกพืชแบบผสมผสานและ หลากหลายทำให้เกิดผลผลิตที่หลากหลายและมีเพียงพอต่อการบริโภค ภายในครัวเรือนและยังมีเหลือเพื่อจำหน่ายอีกด้วย ซึ่งถือว่า พื้นที่โครงการฯ เป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่จะเป็นแหล่งอาหารมีความมั่นคงทางอาหารให้กับพื้นที่ โดยรอบอีกด้วย อนึ่งในการเป็นพื้นที่แหล่งอาหารที่อาจกล่าวได้ว่าเป็นแปลงใหญ่ จึงทำให้สมาชิกสามารถกำหนดราคาสินค้าได้เอง โดย เป้าหมายของสมาชิกนอกจากจะสามารถผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือนแล้ว ส่วนเกินจากการผลิตได้มุ่งเป้าหมายไปยังการจำหน่ายให้กับคนภายนอก

การจำหน่ายให้กับคนภายนอกนั่นเอง ทำให้สมาชิกสามารถกำหนดราคาผลผลิตได้ด้วยตนเอง ไม่ต้องกำหนดตามราคาตามท้องตลาดหรือนายทุนที่ผูกขาดในระบบเกษตรพันธสัญญาหรือการปลูกพืชเชิงเดี่ยวในลักษณะเดิมอีกต่อไป

จุดอ่อน (Weaknesses: W) จากการวิเคราะห์ตนเองของสมาชิกกลุ่มฯ พบว่า ถึงแม้ว่าในเบื้องต้น สมาชิกกลุ่มฯ มีจุดแข็งในด้านการมีองค์ความรู้ด้านการเกษตรมาพอสมควร แต่สมาชิกกลุ่มฯ ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรที่เน้นการปลูกพืชเชิงเดี่ยวและการใช้สารเคมีมาโดยตลอด ไม่มีประสบการณ์ในการทำเกษตรอินทรีย์และการทำเกษตรแบบครบวงจรตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังนั้นสมาชิกจึงยังขาดความรู้ความเชี่ยวชาญด้านการทำเกษตรอินทรีย์ และจากการที่สมาชิกส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรที่มุ่งเน้นการปลูกพืชเชิงเดี่ยวและการใช้สารเคมีมาโดยตลอด เมื่อมาเข้าร่วมโครงการฯ ที่มุ่งเน้นการปลูกแบบอินทรีย์ ทำให้เกษตรกรไม่สามารถใช้สารเคมีได้ ในขณะที่การเพาะปลูกพืชผักสวนครัว จะมีแมลงศัตรูพืชและมีโรคระบาดในพืชบริเวณ สมาชิกขาดองค์ความรู้ในด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อการกำจัดและรักษาโรคระบาดในพืชแบบอินทรีย์ จึงส่งผลให้ผลผลิตที่ออกมาไม่เพียงพอต่อการจำหน่าย สมาชิกไม่สามารถกำหนดผลผลิตในแต่ละวันได้ สินค้าไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้ซื้อ

ส่วนในด้านโอกาส (Opportunities: O) จากการวิเคราะห์ตนเองของสมาชิกกลุ่มฯ พบว่า ประการแรก คือ การได้รับการจัดสรรพื้นที่จากสถาบันบริหารจัดการธนาคารที่ดิน (บจธ) จากการที่สมาชิกหลายคนไม่มีที่ดินทำกิน เนื่องจากมีปัญหานี้สินและที่ผ่านมาเช่าที่ดินในการทำเกษตรเชิงเดี่ยวและมีความหวังว่าจะสามารถมีที่ดินเป็นของตนเองได้ในที่สุด เมื่อได้รับการประชาสัมพันธ์จากโครงการฯ และสนใจเข้าร่วมโครงการฯ เนื่องจากจะได้มีที่ดินเป็นของตนเองถึงแม้ว่าจะต้องผ่อนจ่ายในระยะยาว

แต่เมื่อเทียบกับชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งที่ดินยังเป็น 1 ใน 4 ปัจจัยการผลิตซึ่งเกษตรกรจะขาดไม่ได้ นอกจากนั้น กลุ่มฯ ยังได้งบประมาณกับทุนที่ได้รับการสนับสนุนจากภายนอกในรูปแบบต่างๆ ทั้งจากสำนักงานเกษตรจังหวัด พัฒนาชุมชนจังหวัด กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ประเทศไทย รวมทั้งสถาบันบริหารจัดการธนาคารที่ดิน (บจธ.) ทำให้ผู้เข้าร่วมโครงการได้รับการสนับสนุนทั้งในด้านเมล็ดพันธุ์ กล้าไม้ องค์ความรู้ด้านการเกษตรรวมทั้งการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคสาธารณูปการต่าง ๆ

ในด้านอุปสรรค (Threats: T) จากการวิเคราะห์ตนเองของสมาชิกกลุ่มฯ พบว่า อุปสรรคสำคัญในการพัฒนาพื้นที่แปลงเกษตรของสมาชิกนอกเหนือจากสภาพดินในแปลงไม่เอื้อต่อการเพาะปลูกเนื่องจากพื้นที่บริเวณที่ตั้งโครงการฯ เป็นพื้นที่เขตภูเขา ดินมีสภาพเป็นดินเหนียว จึงทำการเพาะปลูกได้ไม่ดีเท่าที่ควร แล้ว ในด้านสภาพดินฟ้าอากาศที่ไม่แน่นอน สภาพะโลกร้อนที่เป็นปัญหาที่ทั่วโลกต้องเผชิญ สำหรับการทำการเกษตรของเกษตรกรจึงเป็นกลุ่มคนที่ได้รับผลกระทบอย่างมหาศาลและเป็นสิ่งที่ควบคุมไม่ได้ ดังเช่น ในพื้นที่โครงการซึ่งอยู่ในเขตตำบลดอยฮาง ซึ่งมีลักษณะพื้นที่เดิมเป็นพื้นที่ภูเขาที่มีความแห้งแล้งในฤดูแล้งและไม่มีพื้นที่ใกล้แหล่งน้ำ จึงอาจกล่าวได้ว่า สภาพดินฟ้าอากาศและการไม่ได้เป็นพื้นที่ที่อยู่ใกล้แหล่งน้ำ จึงเป็นอุปสรรคสำคัญของการประกอบอาชีพทางการเกษตรของสมาชิกในโครงการฯ อีกทั้งพื้นที่ใกล้เคียงยังคงใช้สารเคมีในการประกอบอาชีพทางการเกษตร จึงทำให้ศัตรูพืชเข้ามาบริเวณแปลงของเกษตรกรในโครงการฯ ซึ่งเป็นอีกปัญหาหนึ่งที่จะทำให้การเพาะปลูกแบบอินทรีย์ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร นอกจากนั้น ยังขาดอุปกรณ์หรือระบบสาธารณูปโภคที่เอื้อต่อการประกอบอาชีพทางการเกษตร เช่น อุปกรณ์ส่งน้ำ เนื่องจากในพื้นที่ต้องขุดสระและขุดคลองเล็กๆ สำหรับให้น้ำไหลผ่านเข้าแปลงเกษตร

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการประกอบอาชีพทางการเกษตรอินทรีย์ในโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ บ้านฟาร์ม ได้แก่ ปัจจัยภายนอก คือ สภาพดินที่มีลักษณะเป็นดินเหนียวและการขาดแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรในช่วงฤดูแล้ง รวมทั้งสภาพดินฟ้าอากาศที่ไม่เอื้ออำนวยฯ ถึงแม้ว่ากลุ่มฯ จะมีจุดแข็งทั้งในส่วนของผู้นำและองค์ความรู้ที่มีของสมาชิก และมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาให้การสนับสนุนในรูปแบบต่างๆ แต่ถ้าหากยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้โครงการอาจจะมีผลกระทบในระยะยาว อย่างไรก็ตาม ปัญหาดังกล่าว เป็นปัญหาที่ยังต้องการเวลาในการพัฒนาและแลกเปลี่ยนเรียนรู้สั่งสมประสบการณ์ของสมาชิก จึงจะทำให้การดำเนินกิจกรรมสามารถดำเนินไปได้อย่างยั่งยืน

6. สรุป

จากการศึกษาในเบื้องต้นพบว่า สมาชิกของโครงการกลุ่มวิสาหกิจศาสตร์พระราชา ประกอบไปด้วยสมาชิกที่มาจาก 2 กลุ่มใหญ่ (ในการเก็บข้อมูลเจ้าของแปลงจำนวน 24 คนจากทั้งหมด 28 คน) คือ

กลุ่มที่ 1 เป็นกลุ่มผู้ยากไร้ที่ไม่มีที่ดินทำกินซึ่งส่วนหนึ่งอาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงพื้นที่โครงการและอีกส่วนหนึ่งเป็นสมาชิกที่มาจากพื้นที่ต่างๆ แต่สมาชิกส่วนใหญ่อาศัยอยู่ภายในเขตพื้นที่อำเภอเมือง จำนวน 14 คน

กลุ่มที่ 2 เป็นกลุ่มสมาชิกที่มีที่ดินทำกินอื่นนอกเหนือจากที่ดินของโครงการ (โดยเฉลี่ยประมาณ 7 ไร่/คน) จำนวน 10 คนเป็นผู้ที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไปมีระดับรายได้อยู่ในระดับฐานะปานกลาง เป็นกลุ่มที่พอจะช่วยเหลือตนเองได้ในระดับหนึ่งและมีความสนใจที่จะใช้ชีวิตอย่างพอเพียงหรือต้องการประกอบอาชีพด้านการเกษตรอินทรีย์

สำหรับแนวทางการพัฒนาแปลงของสมาชิกในโครงการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศาสตร์พระราชา วัดพุทธอุทยานดอยอินทรีย์เชียงราย พบว่า

ได้มีการวางแผนทางการพัฒนาแปลงของสมาชิก โดยให้สมาชิกแต่ละคนได้กำหนดการปลูกพืชผักในแปลงของตนเองโดยการคำนึงถึงการเกิดรายได้รายวัน รายเดือนและรายปี จากการสังเกตในแปลงของสมาชิกที่ได้มีการพัฒนาพบว่า ส่วนใหญ่มีการปลูกพืชตามที่ได้กำหนดไว้ แต่ยังไม่สามารถที่จะจัดจำหน่ายได้อย่างสม่ำเสมอ มีเพียงเฉพาะบริโภคในครัวเรือนและการแจกเพื่อนสมาชิก (แต่ทุกแปลงก็มีเหมือนกัน) มีการสร้างกรงไก่ไว้แต่ยังไม่มีการเลี้ยงไก่ ทราบว่า ยังรองบประมาณในโครงการพัฒนาอาชีพจากสถาบันบริหารจัดการธนาคารที่ดิน (บจธ) มีเพียงบางแปลงที่มีศักยภาพด้านการเงินก็จะมีการเลี้ยงไก่ตามแนวนโยบายของกลุ่มฯ แต่สมาชิกส่วนใหญ่ก็ยังประสบกับปัญหาในด้านสภาพดินที่ไม่เหมาะสมกับการเพาะปลูกคือเป็นดินเหนียวและการขาดระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ที่เป็นอุปสรรคสำคัญ

สำหรับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศาสตร์พระราชาฯ อาจกล่าวได้ว่าเป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่มีการวางแผนการพัฒนากลุ่มไว้อย่างชัดเจน เนื่องจากมีผู้นำที่เข้มแข็งและมีความรู้ ความสามารถ ซึ่งขณะนี้อยู่ระหว่างการดำเนินการตามแผนที่ได้กำหนดไว้ การดำเนินงานของกลุ่มเป็นไปตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยต้องการที่จะเพิ่มพื้นที่เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารให้กับครอบครัวและชุมชน สังคม สมาชิกของกลุ่มได้รู้จักกับการเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย ประหยัดและรู้จักการพึ่งตนเองเป็นสำคัญ และมีการแบ่งปันกับภายในกลุ่มก่อนการจำหน่ายผลผลิตจากแปลงเข้าสู่ตลาดภายนอก

7. อภิปรายผลการวิจัย

สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ พบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนชนศาสตร์ พระราชาวัดพุทธอุทยาน ดอยอินทรี เชียงราย ซึ่งเป็นโครงการที่ได้รับการสนับสนุนจากสถาบันบริหารจัดการ ธนาคารที่ดิน (องค์การมหาชน) ในการจัดซื้อที่ดิน เพื่อการนำมาใช้ประโยชน์ให้มีประสิทธิภาพด้วยการส่งเสริมให้กลุ่มเกษตรกรหรือผู้ยากจนที่มีความสนใจและต้องการที่จะประกอบอาชีพทางการเกษตรให้มีที่ดินทำกิน โดยการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ในด้านผลการดำเนินกิจกรรมพบว่า เป็นกิจกรรมที่ตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ของทั้งสมาชิก คือ ต้องการที่จะเพิ่มพื้นที่เพื่อเสริมสร้าง ความมั่นคงทางอาหารให้กับครอบครัวและชุมชน สังคม และสอดคล้องตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลที่ 9 คือ คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เป็นการทำงานมุ่งเน้นความต้องการของประชาชนเป็นหลัก ยึดหลักการมีส่วนร่วม เป็นประชาธิปไตย คำนึงถึงภูมิสังคมมีการประสานงานเครือข่ายความร่วมมือ การปฏิบัติการมุ่งเน้น ความประหยัด เรียบง่ายแต่มีประโยชน์สูงสุด ให้งานนำเงิน และให้งานเป็นกลไกและกระบวนการที่สำคัญที่ก่อให้เกิดการหล่อหลอมคนในชุมชน สังคมเกิดความรัก ความสามัคคี เอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่ง กันและกันและนำไปสู่การเป็นสังคมเข้มแข็งประชาชนสามารถคิดเป็น ทำเป็นและแก้ไขปัญหาเป็น นอกจากนั้น การดำเนินกิจกรรมดังกล่าวยังเป็นกลไกในการปรับทัศนคติ และเพิ่มความตระหนักให้กับสมาชิกของกลุ่มได้รู้จักกับการเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย ประหยัดและรู้จักการพึ่งตนเองเป็นสำคัญ นอกจากนั้นการดำเนินกิจกรรมในลักษณะดังกล่าว ยังสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของสถาบันบริหารจัดการธนาคารที่ดินคือ การกระจายการถือครองกรรมสิทธิ์ในที่ดินทำกินและการส่งเสริมการใช้ ประโยชน์ในที่ดินเพื่อการเกษตรอย่างมี

ประสิทธิภาพ ในภาพรวมของทั้งสองโครงการอาจกล่าวได้ว่า บรรลุวัตถุประสงค์ของสถาบันบริหารจัดการธนาคารที่ดิน (บจธ.) (องค์การมหาชน) นอกจากนั้น ยังสอดคล้องกับหลักการพัฒนากลุ่ม/องค์กร กล่าวคือ ในการพัฒนากลุ่ม/องค์กรชุมชน เป็นการให้ความสำคัญกับการทำงานร่วมกันของประชาชน ในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งตั้งแต่สองคนขึ้นไป บนพื้นฐานของความเหมือนกันไม่ว่าจะเป็นรูปแบบการดำเนินชีวิต ประเพณี ความเชื่อ หรือแม้แต่สถานการณ์ปัญหา เพื่อมาทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งตามความสนใจร่วมกันของสมาชิกและก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นอย่างมีระบบ มีแบบแผน และมีการจัดการเพื่อนำไปสู่เป้าหมายร่วมกัน แต่อย่างไรก็ตามในด้านการบริหารจัดการยังพบว่า ในโครงการมีลักษณะของผู้นำเด็ดเดี่ยว ส่งผลต่อการพัฒนาโครงการทั้งในด้านการพิจารณาสมาชิก เข้าร่วมโครงการ การวางแผนการพัฒนา

8. ข้อเสนอแนะ

สำหรับข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนากลุ่มฯ เพื่อการพัฒนา กลุ่มต่อ ๆ ไปที่สถาบันบริหารจัดการธนาคารที่ดิน (บจธ.) จะดำเนินการ ควรมีการพิจารณาก่อนการสนับสนุนโครงการหรือการเปิดโครงการดังนี้

1. สถาบันบริหารจัดการธนาคารที่ดิน (องค์การมหาชน) ควรมีการจัดตั้งคณะทำงานส่วนกลางที่สามารถจะประสานได้ในทุกฝ่าย จะทำให้ไม่เกิดช่องว่างหรือสูญญากาศในการปฏิบัติการเพื่อพัฒนากลุ่มฯ และควรมีระบบที่เล็งเห็นในระดับพื้นที่ เพื่อเป็นที่ปรึกษาและกระตุ้นให้กลุ่มฯ เกิดการทำงานอย่างมีส่วนร่วม

2. สถาบันบริหารจัดการธนาคารที่ดิน (องค์การมหาชน) ควรมีการทำความเข้าใจในแนวคิด อุดมการณ์การพัฒนากลุ่มฯ ร่วมกับผู้นำกลุ่มฯ อย่างเข้มข้น เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ เป้าหมายของสถาบันบริหารจัดการธนาคารที่ดิน (องค์การมหาชน) รวมทั้งควรมีส่วนในการร่วมร่าง

กฎ ระเบียบ แนวทางปฏิบัติในการพัฒนากลุ่มฯ เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ขององค์กรฯ และให้สมาชิกของกลุ่มฯ มีส่วนร่วมในการให้ข้อเสนอแนะ การพิจารณาร่างกฎ ระเบียบร่วมกันของสมาชิกทั้งในด้านการได้สิทธิ์ การพัฒนาแปลง การสละสิทธิ์ การเปลี่ยนสิทธิ์ ซึ่งจากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานในเบื้องต้นพบว่า สมาชิกบางรายในโครงการเข้ามาเป็นสมาชิกเพราะมีคนชักชวนและไม่ทราบถึงแนวคิด อุดมการณ์ของกลุ่ม ทำให้เกิดแนวคิดการจ้องสิทธิ์โดยมุ่งหวังในเรื่องการเก็งกำไรหรือการเข้ามาประกอบการในเชิงพาณิชย์ มากกว่าการเข้ามาปฏิบัติการพัฒนาตามอุดมการณ์ของกลุ่มฯ จริง

3. กลุ่มวิสาหกิจฯ ควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการพิจารณากลับกรองผู้ขอรับสิทธิ์ร่วมกันระหว่างตัวแทนสมาชิก/ผู้นำกลุ่มกับสถาบันบริหารจัดการธนาคารที่ดิน (บจธ) (องค์การมหาชน) ซึ่งจะทำให้สามารถพิจารณากลับกรองกลุ่มบุคคลที่ตรงตามวัตถุประสงค์ของสถาบันบริหารจัดการธนาคารที่ดิน คือ กลุ่มบุคคล/เกษตรกรที่ยากจนและต้องการที่ดินเพื่อประกอบอาชีพทางการเกษตรโดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และลดความเหลื่อมล้ำ เกิดการกระจายสิทธิ์ในที่ดินทำกินอย่างแท้จริง และลดความขัดแย้งที่เกิดจากการเลือกปฏิบัติของกลุ่มผู้นำ/คณะทำงานภายในกลุ่มในภายหลัง

4. กลุ่มวิสาหกิจฯ และสถาบันบริหารจัดการธนาคารที่ดิน (บจธ) (องค์การมหาชน) ควรมีการสนับสนุนให้สมาชิก คณะกรรมการกลุ่มฯ และสถาบันบริหารจัดการธนาคารที่ดินได้มีการทบทวนบทเรียน สรุปบทเรียน และจัดทำแผนแม่บทชุมชนเป็นระยะๆ ตั้งแต่เริ่มดำเนินกิจกรรม ซึ่งจะทำให้เกิดความชัดเจนในแนวทางการปฏิบัติและเป็นการสร้างความตระหนักในการทำงานร่วมกันให้เป็นไปตามแนวนโยบายฯ อีกทั้งเป็นการส่งเสริมให้กลุ่มมีอิสระและมีส่วนร่วมในการพัฒนาแปลงของตนเองมากขึ้นไม่ขึ้นอยู่กับใครคนใดคนหนึ่ง

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กลุ่มวิสาหกิจชุมชนชนศาสตร์พระราชาวัดพุทธอุทยาน (ดอยอินทรี). (มปป.)
กฎระเบียบของผู้สมัครเข้าร่วมโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง
กลุ่มวิสาหกิจชุมชนชนศาสตร์พระราชาวัดพุทธอุทยาน (ดอยอินทรี)
ตำบลดอยฮาง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย. เชียงราย.
----- (มปป.). โครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง เกษตรทฤษฎีใหม่
(บ้านฟาร์ม). เชียงราย.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และ พิทยา ว่องกุล. (2556). วิสาหกิจชุมชน กลไก
เศรษฐกิจฐานราก. กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจศาสตร์การเมือง.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2549). การพัฒนาอย่างยั่งยืน. กรุงเทพฯ :
มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. (2549). แนวคิดทางรัฐประศาสนศาสตร์ : การประยุกต์ และ
การพัฒนา. กรุงเทพฯ : โฟร์เพช.
- สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน. (2561). การพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจ
พอเพียงเพื่อสร้างความสุขให้ชุมชน. กรุงเทพฯ. กรมการพัฒนาชุมชน.
- สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ (องค์การมหาชน). (2563).
รายงานสรุปสถานการณ์ไฟฟ้าและหมอกควันจากข้อมูลดาวเทียม
ประจำปี 2563. กรุงเทพฯ. กระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและ
นวัตกรรม.

สื่อออนไลน์

รัฐบาลไทย. (2563). รมช.ธรรมนัส ประชุมขับเคลื่อนการจัดที่ดินทำกิน พร้อม
มอบนโยบาย ลดความเหลื่อมล้ำ ช่วยเหลือเกษตรกรให้มีที่ดิน
และอาชีพที่ยั่งยืน, 4 สิงหาคม 2563. [https://www.thaigov.go.th/
news/contents/details/33933](https://www.thaigov.go.th/news/contents/details/33933)

สถาบันบริหารจัดการธนาคารที่ดิน. (2558). ข้อบังคับว่าด้วย การได้มาซึ่งที่ดิน
การใช้ประโยชน์ หลักเกณฑ์ และวิธีการจัดหาและพัฒนาที่ดิน
แก่เกษตรกรผู้ยากจน ผู้ประสงค์จะใช้ประโยชน์ที่ดิน และองค์กรชุมชน
พ.ศ.2558. กรุงเทพฯ, 4 สิงหาคม 2563. [http://www.labai.or.th ›
law › loan › rules › get_land_62](http://www.labai.or.th › law › loan › rules › get_land_62)

สถาบันบริหารจัดการธนาคารที่ดิน. (มปป.). บทบาทและภารกิจ, 13 สิงหาคม 2563.
[https://www.labai.or.th/
%e0%b8%9a%e0%b8%97%e0%b8%9a%e0%b8%b2%e0%b8%97%e0%b9%81%e0%b8%a5%e0%b8%b0%e0%b8%a0%e0%b8%b2%e0%b8%a3%e0%b8%81%e0%b8%b4%e0%b8%88/](https://www.labai.or.th/%e0%b8%9a%e0%b8%97%e0%b8%9a%e0%b8%b2%e0%b8%97%e0%b9%81%e0%b8%a5%e0%b8%b0%e0%b8%a0%e0%b8%b2%e0%b8%a3%e0%b8%81%e0%b8%b4%e0%b8%88/)

การสัมภาษณ์บุคคล

1. พระอาจารย์ วิบูลย์ธัมมเทโช สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 มิถุนายน 2563 และวันที่ 23 ตุลาคม 2563
2. นายชินรัตน์ สินสิทธิพล สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2563